

LES COMPILACIONS DEL DRET GENERAL CATALÀ

TOMÀS DE MONTAGUT I ESTRAGUÉS*

Text de la conferència impartida pel Dr. Tomàs de Montagut el dia 20.02.1995, a la seu de la Conselleria de Justícia de la Generalitat de Catalunya, sobre el tema: *Significat jurídic de les compilacions dels Usatges de Barcelona, Constitucions, Capítols de Cort i altres drets de Catalunya*, dins dels actes d'homenatge i reconeixement públic del Departament de Justícia al professor Dr. Josep Maria Font i Rius i de commemoració dels cinc-cents anys de la 1a edició de la compilació de les *Constitucions de Catalunya* de 1495 (20 de febrer de 1495/20 de febrer de 1995)¹.

Honorable Senyora consellera de Justícia, digníssimes autoritats, senyores i senyors, sigui'm permès expressar amb aquestes paraules preliminars la satisfacció que sento per poder participar en aquest acte d'homenatge al doctor Josep Maria Font i Rius, amb motiu del seu proper vuitantè aniversari i de la presentació de la reedició facsímil de la nova compilació del dret general de Catalunya que va ser reimpresa el 1704.

A tot deixeble li omple l'ànim de satisfacció veure com el seu mestre és honorat per les institucions acadèmiques i representatives de

* Facultad de Derecho, Universidad Pompeu Fabra, Paseo de la Circunvalación, 8, E-08003 Barcelona.

¹ Aquesta conferència es va impartir dins el cicle de Seminaris d'Actualitat Jurídica del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Agraïco a 'Glossae' la publicació íntegra del seu text i de les notes justificatives que han permès donar una major rellevància al tema tractat i al significat d'aquell acte acadèmic.

la seva comunitat per raó d'un brillant itinerari professional i d'una obra científica, rigorosa i fecunda.

Jo em trobo en aquesta gratificant situació, perquè la personalitat i l'obra del Dr. Font i Rius, a qui avui dediquem aquest acte, ha estat forjada i construïda al llarg de tota una vida d'estudi i de treball intel·lectual, esmerçada en la docència i en la investigació dins dels claustres de diverses universitats, i molt especialment consagrada a la recerca de la història jurídica de Catalunya, matèria en la qual tots els que hi dediquem esforços hem de reconèixer-lo com a creditor científic principalíssim.

La meva satisfacció, en conseqüència, és múltiple en aquest curs acadèmic ja que, a més del merescut homenatge que la Conselleria de Justícia ara li dedica, el Dr. Font i Rius ha estat enguany objecte de diverses distincions com són: (i) la concessió de la Càtedra "García de Valdeavellano" - el seu venerat mestre- per la Fundació Duques de Soria, a la Universitat de Valladolid; (ii) el nomenament de degà honorari de la Facultat de Dret, on ha ensenyat durant més de quaranta anys, pel rector de la Universitat de Barcelona; i (iii) l'atorgament de la medalla al mèrit científic per l'ajuntament de Barcelona, la ciutat on va néixer i on ha conviscut la major part de la seva vida amb la seva estimada família i amb els seus nombrosos deixebles, alumnes i amics.

Amb el risc de ferir la modèstia i la humilitat del Dr. Font voldria fer-li arribar, per tots aquests motius, la meva felicitació i la meva gratitud, juntament amb el desig de poder continuar comptant, per molts anys, amb el seu magisteri, amb la seva orientació crítica i amb la seva noble companyia com a persona humana.

Altrament, com a secretari del comitè tècnic de la comissió assessora per a l'edició dels textos jurídics catalans, estic molt content per poder assistir a aquest acte de presentació de la compilació de 1704, per tractar-se d'una actuació de la Conselleria de Justícia que permetrà amb més facilitat informar-se i tenir notícia directa de la producció legislativa catalana, a totes aquelles persones interessades en el coneixement del nostre passat històric i jurídic.

He de recordar aquí que l'acte que estem celebrant va sorgir com una iniciativa del professor Josep Fontana i Làzaro per divulgar el coneixement de les fonts històriques del dret català, comunicada a l'esmentat comitè de la Conselleria de Justícia, qui la va aprovar i li va donar forma en ordre a commemorar el cinquè centenari de la primera

edició de la compilació del dret general de Catalunya de 1495 i per tal com es trobaven exhaurides les darreres reedicions de 1704, del Col·legi d'Advocats i de l'editorial Base.

El Sr. Josep Maria Pons Guri, membre del comitè i savi especialista en la història del dret català, ha redactat un considerable estudi introductori sobre la formació i les estampacions de les compilacions, sobre el contingut jurídic dels diversos volums que les componen i sobre la vigència de la compilació, que ens explica de forma clara i condensada les característiques formals i de contingut de la compilació a partir dels seus valuosos estudis publicats ja fa alguns quants anys i de la darrera bibliografia apareguda sobre el tema.

En conseqüència, la meua intervenció es limitarà a precisar el significat jurídic de les diverses compilacions dels Usatges de Barcelona, Constitucions, Capítols de Cort i altres drets de Catalunya, a partir d'algunes de les qüestions que estimo més rellevants².

El repertori alfabètic de matèries de l'obra que avui tenim aquí al davant, en la veu "Rey" indica que: "Lo senyor Rey en Cathalunya es obligat judicar segons disposicio de dret..."³.

Aquest principi fonamental del juscentrisme polític comporta que el monarca i l'administració règia estiguin subjectes a l'observança de la llei⁴.

Hem de recordar, aquí, que segons la normativa aprovada en la Cort de Barcelona de 1283 les lleis generals de Catalunya de valor preferent havien de produir-se pel rei, d'acord i amb l'aprovació dels

2 Aquest treball s'inscriu dins el projecte d'Investigació: "Història d'una institució jurídica: la Generalitat de Catalunya i la seva autonomia financera a les èpoques medieval i moderna", dirigit per l'autor i finançat per la Direcció General d'Investigació Científica y Tècnica del MEC, Projecte Bàsic 93-404. També compte amb el suport del Comissionat per a Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya (1995/SGR-0331).

3 5ª CYADC, I, p. (548) = *Constitucions y Altres Drets de Cathalunya, compilats en virtut del Capítol de Cort LXXXII. de las Corts per la S.C.Y R. majestat del Rey Don Philip IV, nostre senyor celebradas en la Ciutat de Barcelona any M.DCCII*, Barcelona, 1704, I, p. (548) "Lo Senyor Rey en Cathalunya es obligat judicar segons disposicio de dret, y fer altrás cosas segons que estan designadas lib. 10. tit. i. usat. 7. pag. 467."

4 Cfr. Victor FERRO POMA, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, 1987, pp. 289-392 i en especial pp. 292-295. Sobre la concepció juscèntrica de la societat política vegeu Manucl GARCÍA-PELAYO, *Del mito y de la razón en la historia del pensamiento político*, Madrid, 1968, pp. 97-140: "El emperador, pues, reúne el poder para establecer y garantizar el derecho al tiempo mismo que el poder se justifica por la necesidad de la vigencia del derecho sin el que no habría sociedad, ni orden, ni concierto." (p.101).

membres dels tres estaments o de la seva major i més sana part reunida en assemblea o cort⁵.

Insistent i perfeccionant aquesta mateixa línia de pensament jurídic, la cort de Barcelona de 1599 aprovarà una disposició segons la qual: les constitucions de Catalunya, els capítols de cort i els actes de cort no podran ser revocats, alterats ni suspesos, sinó en corts generals; de manera que, si es fes lo contrari, seria nul i no tindria cap força ni valor⁶.

Amb aquestes decisions i altres d'anàlogues, recollides en la compilació del 1704, s'estaven definint amb materials legislatius històrics els trets fonamentals i característics de l'edifici constitucional català i del seu ordenament jurídic inspirats, els dos, en la doctrina del pactisme jurídic. No es casualitat que fos Jaume Callís, un dels primers compiladors, qui també formulés aquesta doctrina, per primer cop però amb gran autoritat, en la seva coneguda obra "Extragravatorium curiarum"⁷.

Si acceptem que tot ordenament jurídic és una síntesi de normes i d'organització⁸, per fer viable l'efectivitat d'aquests principis (el justicentrisme polític i el pactisme jurídic) eren necessaris: per una banda, un llibre on s'apleguessin les lleis generals vigents a Catalunya; i per altra banda, la conformació d'un complex d'institucions polítiques i

5 5ª CYADC, l. 15, l. 1, p. 43 "Pere segon en la Cort de Barcelona, Any. M.CC. LXXXiii. cap.xiiii. Volcm, statuim, e ordenam, que si nos, o los successors nostres Constitutio alguna general, o statut fer volrem en Catalunya, aquella, o aquell façam de approbatio, e consentiment dels Prelats, dels Barons, dels Cavallers, e dels Ciutadans, o ells appellats, de la major, e de la pus sana part de aquells."

6 5ª CYADC, l. 16, l. 18, p. 52 "PHILIP Segon en la primera Cort de Barcelona, Any. M.D.Lxxxxix. Cap. xvi. Per quant les Constitutions de Cathalunya, Capitols, y Actes de Cort, nos poden fer sinó en les Corts Generals, y sia de justicia que les coses se desfacen ab la matexa solemnitat ques son fetes: Per tan statuhim, y ordenam que les Constitutions de Cathalunya, Capitols, y Actes de Cort, no pugan esser revocades, alterades, ni suspeses, sinó en Corts Generals, y que si lo contrari sera fet que no tinga ninguna forsa, ni valot (sic)."

7 Sobre la persona, l'obra i el pensament jurídic de Callís vegeu: Guillem Mª de BROCA, "Juristes i juriconsults catalans dels segles XIV-XVII", dins *Anuari d'Estudis Catalans*, III, Barcelona, 1909-1910, pp. 483-511; José RIUS SERRA, *Jaime Callés. Notas bio-bibliográficas*, Vic, 1944; i Jesús LALINDE ABADÍA, *La persona y la obra del jurisconsulto vicense Jaime Callís*, Vic, 1980.

8 Es el plantejament teòric assumit i aplicat a la història del dret italià per Francesco CALASSO, *Medio Evo del Diritto, I, Le Fonti*, Milano, 1954, pp.26-27, i a la història del dret espanyol per diversos autors. Entre aquests destaca, per la influència que ha exercit posteriorment, Alfonso OTERO del qual vegeu el seu darrer treball: "Las Partidas y el Ordenamiento de Alcalá en el cambio del ordenamiento medieval", dins *Anuario de Historia del Derecho Español*, 63-64, 1993-1994, pp. També cal veure: Riccardo ORESTANO, "Le nozioni di ordinamento giuridico e di esperienza giuridica", dins *Introduzione allo studio del diritto romano*, Bologna, 1987, pp.343-379.

administratives que produïssin aquestes lleis i que en poguéssin garantir l'aplicació i l'observança.

Els Usatges de Barcelona, les Constitucions, els Capítols de Cort i els Privilegis generals, d'una banda, i el Rei, l'Audiència, la Cort i la Generalitat, de l'altra, són elements principals i indivisibles d'aquesta síntesi que és l'ordenament jurídic català durant tot el període històric en què Catalunya va ser independent com a principat corporatiu de base territorial, és a dir, des de la baixa edat mitjana fins al Decret de Nova Planta de 1716. Per aquesta raó, la història de les compilacions catalanes estarà íntimament lligada a la història de la Generalitat, atès que aquesta institució tindrà la comesa, des del moment de la seva organització permanent, de controlar l'observança del dret general català⁹.

El moviment compilatori català, el primer en terres peninsulars, s'inicia a principis del segle XV per fixar el dret general català dispers en un llibre, per evitar la seva ignorància i per establir la seva aplicació obligatòria en tots els tribunals catalans¹⁰. Tot això, dins el context històric originat per les iniciatives legislatives promogudes pel Parlament general català de 1410-1412 per reformar l'administració de justícia i per a la reformació i la conservació de la Generalitat, aprofitant el buit de poder de la institució monàrquica deixat per la mort sense successor directe de Martí l'Humà¹¹.

9 Vegeu apèndix documental n.1. El desconeixement d'aquest fet, que estimo fonamental per comprendre l'origen i evolució del moviment compilatori a Catalunya, així com les seves motivacions polítiques, impedeix a la bibliografia general que ha tractat aquesta qüestió donar una explicació concreta i convincent. Vegeu a tall d'exemple: Alfonso GARCIA-GALLO, *Manual de Historia del Derecho Español. I El origen y la evolución del Derecho*, Madrid, 1977, pp. 452-453; Rafael GIBERT, *Historia General del Derecho Español*, Madrid, 1977, pp. 96-97 i 330-357; Santiago SOBREQUÉS I VIDAL, *Història de la producció del dret català fins al decret de nova planta*, Girona, 1978, pp. 55-57 i 70-72; Enrique GACTO FERNANDEZ, Juan Antonio ALEJANDRE GARCIA, José María GARCIA MARIN, *El Derecho Histórico de los pueblos de España. (Temas para un curso de Historia del Derecho)*, Madrid, 1982, pp. 406-407; José Manuel PÉREZ-PRENDES Y MUÑOZ DE ARRACO, *Curso de historia del Derecho Español. Introducción, fuentes y materiales institucionales*, Madrid, 1989, pp. 667-669 i 827-830; Francisco TOMAS Y VALIENTE, *Manual de Historia del Derecho Español*, Madrid, 1983, pp. 278-279; Jesús LALINDE ABADIA, *Iniciación Histórica al Derecho Español*, Barcelona, 1989, p. 385 i Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *La creación del Derecho. una historia de la formación de un derecho estatal español. Manual*, II, Barcelona, 1992, pp. 320-327.

10 Es fonamental per aquest tema: Josep M. FONT i RIUS, "Estudi introductori", dins *Constitucions de Catalunya. Incunables de 1495*, Barcelona, 1988, pp. XI-CXXXVII.

11 Vegeu: *Cortes de los Antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, ed. Real Academia de la Historia, I, I, Cortes de Cataluña, VII, Parlamento General de Montblanc, Barcelona y Tortosa de 1410-1412, p. 62 (18.04.1411): "Et ex post fuerunt lecta quedam capitula formata et ordinata per

La cort de Barcelona de 1413, convocada per Ferran I (el rei elegit en el compromís de Casp), i les disposicions normatives d'aquesta assemblea legislativa¹² constitueixen una fita cabdal en el procés d'enfortiment de la Generalitat com a institució de dret públic i alhora una fita representativa de l'efectivitat pràctica a Catalunya de la doctrina pactista, per tal com aquestes normes de 1413 encomanen formalment als diputats generals i locals de la generalitat les funcions de vetllar, personalment o per procurador, per l'observança del dret general català i, especialment, d'oposar-se per via de raonaments, de requestes, de suplicacions, de protestes i d'apel·lacions a qualsevol comportament del rei, del seu primogènit, de qualsevol oficial reial o de qualsevol persona que contradigués, derogués o perjudiqués l'esmentat dret general català¹³.

A la Generalitat, l'organisme representatiu del general dels tres estaments catalans, li corresponia ara garantir l'observança de les lleis convingudes en cort instigant el restabliment del dret violat a la jurisdicció competent.

duodecim personas electas sumptas per Parlamentum super negociis Generalitatis et justicie unam de duodecim personis deffensionis, necnon etiam cum illis sex personis per dictum Parlamentum in servitium Generalis utique assignatis, quorum capitulorum series talis est. Capítols formats sobre la reformacio e conservacio del General de Cathalunya"; i Tomàs de MONTAGUT ESTRAGUÉS, *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya (Des dels seus orígenes fins a la reforma de 1413)*, en premsa, n. 230.

12 Tinguem en compte que la normativa sobre la compilació i sobre la Generalitat fou obra d'una mateixa comissió redactora dels corresponents avant-projectes. Sobre això vegeu: *Cortes de los Antiguos Reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, ed. Real Academia de la Historia, 1.1, Cortes de Cataluña, 15, p.381 (Barcelona, 16.08.1412) "Com lo fet de la Diputació e da la Consitucio de les leys en romanç fos stat comanat a les VI persones demunt nomenades, scilicet, al Senyor Archabisbe, micer Johan de Prades, mossen Gelabert Sentelles, mossen Berenguer Dolms, En Ferrer de Gualbes, En Francesch Sent Celoni, e sobre les ordinacions ja fetes axi de la Diputació com de la dita Constitucio haien exits alguns duptes, los quals cove sien declarats e concordats: Per ço, la Cort comana a les dites VI persones, posant hi pero per lo Braç militar lo Vezcomte de Roda e mossen Berenguer Dolms, que ells ordenen e concorden los duptes fets se son es faran en les dites ordinacions, e apuntades e acordades les dites ordinacions, axi de la Deputacio com de la Constitucio de les leys en pla, que sien publicades en la Cort sens altra relacio que no sien tenguts fer, e axi publicades se haicn a observar. et idem de littibus abbreviandis." Les ordinacions esmentades són les matrius de les disposicions que configuren els poders dels diputats de la Generalitat de 23.08.1413, referenciades infra, Ap. doc. n. 1; i de la constitució "Per tal que las leys" de 30.08.1413 (2ª CYADC, pp. 134-136) que també tenia com antecedent el capítol de cort "Com los Usatges" (5ª CYADC, 3, p. 1).

13 Vide apèndix documental n.1 i supra n.7. Aquest capítol dels poders dels diputats aprovat a la Cort de 1413, en el qual el rei i els seus oficials son designats en tercera persona del plural, serà reproduït parcialment i informará el contingut de la famosa constitució "Lo fruyt de las Leys" (=5ª CYADC, 1, 1, 17,8; p. 45-46. Maria, en la cort de Barcelona de 1422) en la qual el rei parla en primera persona del plural.

Per poder complir aquestes funcions de defensa del dret general català i de control de la seva observança per part de la monarquia i de l'administració règia, també li calia, com a pas previ, disposar d'un llibre de les lleis¹⁴ i dels drets de la terra que els aplegués de forma completa, reglada i comprensiva per als llecs, és a dir, calia que es reunissin en un llibre: els Usatges de Barcelona, les Constitucions de Catalunya, i els capítols de Cort vigents, no de forma acumulativa i desordenada, sinó sotmetent-los a una regla o a un criteri dispositiu que no va ser altre que l'aplicació successiva de dos criteris ordinadors: (i) el de l'ordre dispositiu de la matèria legal emprat pels redactors del Codi de Justinià¹⁵, en primer lloc; i (ii) el de l'ordre cronològic de promulgació de la normativa, en segon lloc¹⁶.

Aquest ordre dispositiu del dret general català serà conegut posteriorment com l'ordre dels compiladors¹⁷, i la seva virtut més significativa és la de limitar l'eficàcia expansiva del "ius commune" mitjançant el dret general català, el qual, ara, oferirà un ordre expositiu anàleg al del Codi de Justinià, de manera que un simple acarament entre els dos llibres serà suficient per saber si el "ius commune" té una validesa preferent o subsidiària en la matèria de la qual es tracti. En el mateix sentit, aquest ordre dels compiladors ens està indicant que a Catalunya el "ius commune" és acceptat com a font integradora e interpretadora del

14 Segons la concepció juscèntrica de la societat, els llibres de lleis aplegaven els actes jurídics documentats que podien realitzar els prínceps en virtut de les seves competències legislatives. Aquests negocis jurídico-públics que operaven els monarques es projectaven sobre tres matèries, segons ens indica Placenti en el proemi de la seva *Summa Codicis*: "Sicut in summa institutionum exposui, omnium librorum legum, ergo et codicis, tria dici possunt negocia. Item duo vicia: error et contumacia. Item ius et iusticia. Vel, sicut egregie excogitavit os aureum, omnium principum materia sunt tria: equitas rudis, ius approbatum ad (= et) quod servatur pro iure, ut ultime voluntates defitientium, legitime voluntates paciscentium." (Ed. Bottega d'Erasmus, *Placentini Summa Codicis. Accessit Proemium quod in Moguntina editione desiderabatur*, Torino, 1962, p.X). Recordem que en virtut del pactisme jurídic a Catalunya aquestes competències legislatives del monarca en el seu grau màxim eren compartides pels estaments, en el si de la Cort. En aquestes condicions la Cort i la generalitat eren les primeres institucions interessades en disposar d'un llibre de lleis de Catalunya.

15 Sobre el sentit d'aquest ordre vegeu: Riccardo ORESTANO, *Introduzione allo studio del diritto romano*, Bologna, 1987, pp.142-144.

16 De totes maneres, l'aplicació d'aquest criteri ordinador no fou massa estricta. Sobre això cfr.: Josep M. FONT i RIUS, "Estudi introductori", dins *Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495*, Barcelona, 1988, p.xxx: "I dins de cada Títol, col.locaren els capítols d'Usatges i Constitucions en un ordre cronològic no massa rigorós, certament, i amb el degut encapçalament del sobirà i Cort en què s'havien promulgat respectivament, però sense indicació de data."

17 4ª CYADC, revers portada: "...de la qual compilatio resultaran tres volums segons lorde dels compiladors..." = (apèndix documental n.3)

seu ordenament jurídic¹⁸.

També es va preveure incloure en un llibre comprensiu més ampli la reunió, per ordre cronològic, de tots els capítols de cort i dels privilegis comuns relatius al principat¹⁹. Tal vegada aquesta menció repetida dels capítols de cort es refereix ara a aquells que, regulant el donatiu o el redreç del general, mereixeran un tractament diferent dels pròpiament substantius de caràcter comú, dins del procés de la cort²⁰.

Amb tots aquests projectes es pretenia fer efectiu a Catalunya el principi del juscentrisme polític, o de l'imperi del dret. En efecte, ara tot el dret general de Catalunya quedava contingut en uns quants llibres de lleis: el dret comú, en els cinc volums ordinaris i en els del dret canònic; i el dret propi general en el projectat llibre de lleis de Catalunya o primera compilació.

A més, aquest darrer llibre havia de ser entenedor als llecs que no coneixien o no dominaven el llatí, és a dir, la majoria de la població catalana de l'època, per fer prevaler les seves prescripcions sobre les dels llibres del dret comú, redactades en llatí.

Com a pas previ per a la introducció del català com a llenguatge processal obligatori en l'administració de justícia i per tal de facilitar aquesta observança prioritària del dret català autòcton, calia una traducció al vulgar català, d'aquells textos del dret general de la terra, que gaudís de la mateixa força, eficàcia i valor que els originals llatins.

18 La defensa de l'aplicació prioritària del dret propi en front del dret comú tenia com a precedent més significatiu la Constitució "Encara statuim" (=5ª CYADC 3, 1,8 ,1) de la cort de Barcelona del 1251 per la qual es prohibia l'al·legació de les lleis romanes i godes, del decret i de les decretals en les causes seculares. Les al·legacions havien de basar-se en els Usatges de Barcelona i en els costums del lloc on es ventilava la causa. Només en defecte del dret propi hom permetia procedir d'acord amb el seny natural, es a dir, la jurisprudència doctrinal basada en el dret comú. Malgrat el caràcter subsidiari que s'atorga al seny natural el seu paper seria rellevant perquè la compilació dels usatges de Barcelona, que ara adquiria vigència oficial prioritària, era ben reduïda i tot just acabava de ser fixada per escrit en la seva redacció vulgata. Per altra banda, la majoria dels costums municipals i senyorials no estaven fixats per escrit. Tot això contribuïa a fer del dret comú el veritable element integrador de l'ordenament jurídic català i, a la pràctica, prioritari en moltes ocasions. Més endavant, el capítol de cort "*Lo Cancellor, e Vicicancellor*" (=5ª CYADC, 1.1, 38, 2; pp. 95-96. Martí en la Cort de Barcelona de 1409) estableix un ordre de nomenclatura de les fonts del dret català, i al costat del dret propi esmenta el dret comú, sense indicar cap prioritat. Ara, en 1413, es desfà l'ambigüitat existent pel que fa la prevalència de les fonts del dret català establint l'obligació de servir el dret propi general pel monarca i per l'administració general de justícia. Aquesta obligació es fa viable puix que el dret general català quedarà compilat aviat, a instàncies dels estaments i amb el consentiment regí, en un llibre de lleis.

19 Vegeu apèndix documental n.1

20 Sobre els capítols del donatiu vegeu: *Profertes concedides als monarques a les Corts i Parlaments del segle XIV*, ed. a cura de Manuel Sánchez i Pere Ortí, en premsa

Com observà molt encertadament el Sr. Pons Guri, una conseqüència final d'aquesta directiva fou una caiguda d'estil en el llenguatge emprat, ja que els traductors no utilitzaren el pulcre català dels nostres clàssics²¹.

El resultat d'aquest programa polític i jurídic serà la primera compilació manuscrita de 1413-1422 que d'acord amb la normativa fixada en la Cort de 1413, va ser redactada en doble versió (catalana i llatina), per obra d'uns prestigiosos juristes designats pel rei d'entre sis juristes nomenats per la cort²².

Com a compiladors: Jaume Callís i Bononat Pere; com a instigador o ajudant: Pere Regassol.

Van culminar aquesta labor dos coneguts juristes més nomenats per la Generalitat, com a revisors i correctors (Narcís de Sant Dionís i Pere Basset)²³.

Amb aquest tràmit, la primera compilació (en les seves versions catalana i llatina) quedava ultimada i adquiria vigència oficial des del moment en què el llibre o els llibres eren exposats, fermats i clavats amb cadena, per a informació i avisament dels llecs i del públic en general, en una casa comuna de la Diputació²⁴ i sense que fos necessari cap altra confirmació, aprovació o promulgació règia, en contra dels desitjos que havia formulat Ferran d'Antequera, pel que fa a reservar-se l'aprovació final de la compilació²⁵.

La divulgació del dret general català, així explanat, disposat o sistematitzat, està testimoniada per l'existència de diversos exemplars de la primera compilació, alguns dels quals han arribat fins als nostres dies i han estat estudiats pel professor Font i Rius que n'ha donat bon

21 J.M. PONS GURI, "Constituciones de Cataluña", dins *Nueva Enciclopedia Jurídica Seix*, vol.V,1953.

22 La ressenya dels deu manuscrits conservats de la compilació de 1413-1422 (sis llatins i quatre catalans) vegeu-la a: Josep M. FONT i RIUS, "Estudi introductori", dins *Constitucions de Catalunya. Incunable de 1495*, Barcelona, 1988, pp. XLIII-LXI.

23 Vegeu per tots FONT, "Estudi introductori", pp. XVII-XXXVIII.

24 Vegeu l'apèndix documental n. 1

25 Vegeu apèndix documental n. 2. Aquest fet no ens ha d'estranyar si tenim en compte que el monarca català era limitat en la seva *plenitudo potestatis* des del 1283, i precisament en la matèria de creació del dret. Un llibre de lleis a Catalunya no podia ser exclusivament un llibre de lleis del príncep sinó un llibre de lleis de Catalunya. Quan s'intitularà la compilació a l'època moderna no es parlarà de lleis o d'ordenances reials o de lleis del regne o del principat manades imprimir pel rei, com a Castella, sinó que es triarà el significatiu títol: *Constitutions y altres drets de Cathalunya* compilades en virtut d'un capítol de les corts catalanes.

compte en el seu fonamental treball sobre aquesta temàtica²⁶.

Per altra banda, la famosa constitució de 1413 “Per tal que las leys”, tan en la seva redacció íntegra i originària com en la fragmentària compilada, establia unes regles per determinar la validesa dels quatre exemplars manuscrits previstos de la compilació (dos catalans i dos llatins; que s’havien de conservar, un de cada, en l’arxiu reial i en la casa de la Diputació).

Aquestes regles comportaven una primacia del manuscrit llatí de l’arxiu reial pel que fa als dubtes que poguessin haver-hi sobre el significat de les paraules catalanes traduïdes del llatí.

Per altra banda, les regles per determinar la validesa del text català compilat de les constitucions, pel que fa al text d’altres versions anteriors o posteriors -que no eren derogades expressament- permetia la validesa subsidiària de l’exemplar català conservat a la casa de la Diputació, en el cas que l’exemplar català de l’arxiu reial no es pogués trobar fàcilment.²⁷

Tal vegada la raó per la qual no s’ha trobat l’exemplar català corresponent a l’arxiu reial, que el professor Font i Rius designa com el manuscrit català X perdut²⁸, podria ser la de no haver arribat a existir, en no curar mai la Generalitat de redactar aquesta versió catalana de la compilació per a l’arxiu reial, puix que la seva mera existència devaluava automàticament el text de l’exemplar propi, conservat i custodiat en la casa de la Diputació.

El text català estava destinat a tenir un valor forense superior al llatí des del moment en què existia l’obligació de citar els Usatges de Barcelona, les constitucions, els capítols de cort i les altres lleis de la terra “i tan de paraula com per escrit, en la dita lengua plana e vulgar e cathalana...”, si un dels litigants així ho requerís²⁹.

Amb la finalitat d’aconseguir l’aplicació preferent del dret català autòcton per sobre dels textos del dret comú s’establia igualment l’obligació per a tot advocat de formular els seus escrits “en lengua vulgar cathalana” sempre que el seu client li requerís fer-ho³⁰.

26 Vide supra n. 10.

27 Vide 5ª CYADC, De la nova compilatio, p. 2.

28 FONT, “Estudi introductori”, pp. xxxiii-xxxiv.

29 2ª CYADC (1495), pp. 135-136.

30 Ibidem.

Les circumstàncies històriques i les solucions concretes que s'adoptaran en la primera compilació condicionaran la naturalesa i les característiques de les actuacions i dels resultats posteriors, de manera que les successives compilacions del dret general de Catalunya de les èpoques medieval i moderna, redactades fonamentalment en català, també naixeran, creixeran i viuran de manera íntimament vinculada al creixement i a l'existència de la Generalitat de Catalunya i al règim constitucional pactista, vigent oficialment al principat fins al Decret de Nova Planta de 1716, pel que fa a la creació i a l'aplicació del dret general.

La Diputació del General o Generalitat va ser la institució encarregada, des de 1413, d'intervenir en el nomenament o en la subrogació dels compiladors o dels revisors, de controlar l'observança del dret català compilat i de fer públic el llibre de la compilació (en una casa comuna de la Diputació -abans de la impremta- o mitjançant la seva estampació i la seva difusió després). Aquesta última competència, referida a la producció de cada assemblea de corts, es converteix en una obligació peremptòria a partir de la cort de Barcelona de 1599³¹.

Recordem que la generalitat veuria facilitada la seva comesa de controlar l'observança del dret compilat en el moment de la seva aplicació judicial per la pràctica de motivar les sentències, per part dels jutges, que esdevé obligatòria a partir d'una decisió de la Cort de Montsó del 1510³². La motivació dels jutges havia de referir-se als punts o dubtes fixats pel relator a partir dels escrits dels advocats. La votació sobre els punts controvertits era la millor forma de fer justícia, com ja es desprèn de les ordinacions *pro iusticia amministranda* de 1436³³.

31 5ª CYADC, l. 54. 4, pp. 133-134 "Per que aprofitaria poc".

32 5ª CYADC, l. 7.3.2 (Ferran II, tercera cort de Barcelona, 1510): "Mes avant statuim, e ordenam ab loatio, e approbatio de la present Cort, que tots los Jutges qui daran sententias difinitivas en lo present Principat de Cathalunya, e Comtats de Rossello, y Cerdanya, en qualsevol Cort, o Consistori que sien, encara que fossen en nostra Reyat Audientia, o de nostre Loctinent General, hajan, e sien tenguts de exprimir en las ditas sententias difinitivas los motius quels hauran moguts per axi declarar, e diffinitivament sententiar."

33 Vegeu BNP, ms. 62, f. 141 v: "Die lune VII die decembris anno a nativitate Domini millesimo CCCC° XXXVI°. In Civitate Barchinone, ad mandatum Serenissime domine Regine, fuerunt lecte et publicate in Audiencia sedente presidente in eadem Reverendissimo in Christo patre domino Dalmacio, miscratione divina Archiepiscopo Ccsarauguste, Cancellario domini Regis, ordinationes seriei sequentis.....

III.-E pus una o dues o tres causes sien relades e disputades no sia procehit a hoir relacio de alguna altre tro sus aquelles sien votades e concluses per aquell orde que relades e disputades seran stades si fer se pora per lo dit orde. E sien fets punts pertinents e deguts de cascuna causa si la qualitat de la causa ho

En aquesta mateixa línia de facilitar el control de l'observança, la cort de Montsó del 1542³⁴ va obligar a estampar les decisions extretes de les conclusions dels processos sentenciats per la Reial Audiència per tal de fer públic, a través dels fonaments de dret de la motivació, el mecanisme d'aplicació del dret vigent a Catalunya, el qual, recordem-ho, en part estava recollit en la compilació de 1495.

Per establir un elenc de les compilacions catalanes que van gaudir de vigència oficial, estimo que és apropiat afirmar l'existència -com apunta versemblantment el professor Josep Maria Font i Rius- d'una primera compilació manuscrita de 1413-1422³⁵, a la qual segueixen: la primera compilació editada de 1495³⁶, la nova compilació editada en tres volums de 1588-1589³⁷ i la reimpressió augmentada i corregida de la nova compilació de 1704³⁸. A aquestes compilacions cal afegir-hi una compilació *non nata*, redactada en un moment imprecís dins del període temporal comprés entre els anys 1564 -1585, i de la qual tenim notícies indirectes però no coneixem pas cap exemplar conservat³⁹.

Hem de destacar que la primera compilació editada de 1495 invoca la constitució de 1413 com a fonament de la seva autoritat, de manera que no vol, ni fa més, sinó culminar una labor que havia estat encomanada, en les seves últimes fases, a la generalitat de Catalunya.

Per tant, estimo que va ser la Generalitat qui amb consell de doctors, pràctics en els drets de Catalunya, va complir la seva obligació de fer públic el dret general català per informació i avisament dels llecs -com es deia el 1413- o perquè “quiscu per poch que sia entes, facilmente e sens treball, (e) estudi pora veure e entendre los drets dela patria sua” -com es repeteix ara amb altres paraules el 1495.

Per segona vegada, la compilació, que tampoc no derogava expressament el dret anterior, obtenia vigència sense necessitar l'aprovació del rei.

La compilació de 1495 segueix l'ordre dispositiu dels compila-

requira. Sobre los quals sien exigits los vots de aquells qui votar hauran com en aquesta manera se pusque millor elieir (o elieir) e veure la iusticia que en altra.”

34 5ª CYADC, I.1.37.1, p. 95.

35 =1ª CYADC.

36 =2ª CYADC.

37 =4ª CYADC atès que la compilació *non nata* del 1564-1585 = 3ª CYADC.

38 =5ª CYADC.

39 Vegeu 5ª CYADC, De la nova compilatio, IIII, p. 2.

dors en la seva primera part, i les instruccions adreçades als diputats el 1413, (interpretades de forma estamental i corporativa), pel que fa a la legislació particular del monarca que s'afegia a la darrera part de l'edició.

El procés compilatori de l'època moderna presenta algunes diferències que reflecteixen les naturals tensions entre el sistema constitucional català, basat en el pactisme jurídic i la subordinació del monarca a l'imperi del dret, i el règim de la monarquia dels Àustries, tendent des del segle XVII a l'acceptació d'unes concepcions absolutistes i estatals sobre el poder polític del monarca, que sintonitzaven amb el règim jurídic tradicional de la monarquia castellana.

Així, en la segona cort de Montsó de 1553 es projectava una nova compilació, que havia d'elaborar una comissió mixta de persones nomenades pel rei i per cadascun dels tres estaments. Es preveia, encara, que la comissió compiladora retés comptes del seu treball en les primeres corts següents⁴⁰.

Per no haver-se dut a efecte el nomenament, en la següent cort de Barcelona, presidida per Felip I el 1564-1585, s'ordena executar el projecte compilatori, si bé es preveu que la comissió redactora sigui nomenada pels tres braços de la cort. En compensació, s'ordena als compiladors elegits retre comptes del seu treball al monarca perquè proveeixi allò que convingui⁴¹.

El resultat d'aquest procediment establert per redactar la compilació, que donava al rei una intervenció final i decisòria, va ser la no impressió del text manuscrit de la recopilació per no haver-se obtingut el beneplàcit del monarca. A més, la còpia del manuscrit original d'aquesta compilació "non nata" de 1564-1585, enviada al monarca, es deia que s'havia perdut.

En conseqüència, en la cort de Montsó de 1585 es torna a preveure una comissió compilatòria mixta i paritària integrada per tres persones nomenades pel rei i per tres persones més nomenades respectivament per cadascun dels tres braços. Per contra, es preveia que, un cop feta la compilació i lliurada una còpia certificada pels compiladors al lloctinent i als diputats de la generalitat, ja no calia una posterior apro-

40 Vegeu 5ª CYADC, 1, p. 2.

41 Ibidem.

vació règia, sinó que es manaria imprimir “sens altra consulta de V. Majestat”⁴².

El resultat d’aquesta decisió de la cort de 1585 és la nova compilació estampada pel doctor en drets Joan Cella el 1588-1589.

Misser Joan Cella era el compilador nomenat pel braç militar a la cort de Montsó de 1585, el qual, juntament amb els altres cinc membres, va certificar haver fet la nova compilació, si bé va ser ell qui va intervenir contínuament i directament en aquesta tasca, almenys en el període final de l’any 1587⁴³.

Un cop més es posa de manifest l’interès de la Generalitat a deixar les tasques finals de confecció i publicació de les compilacions en mans de comissionats de les corts de procedència estamental o del general i la correlativa resistència a la intervenció règia o de comissionats de procedència règia, tal vegada per raó de l’experiència negativa que s’havia obtingut amb la compilació “non nata” de 1564.

Tinguem en compte que la compilació que avui presentem en la seva reedició facsímil (Barcelona, 1704) és la reimpressió parcialment augmentada i corregida de la nova compilació estampada el 1588-89. Per aquest motiu, també la compilació de 1704 és un exemple del paper principal de la cort i de la generalitat en la creació i en la fixació del dret general català, perquè s’encomana la nova impressió a comissionats estamentals nomenats per la Cort, i perquè no necessitarà la promulgació règia per a la seva vigència oficial i obligatòria, des del moment de la seva publicació.

La nova compilació enllaça amb les seves precedents medievals pel fet de seguir el mateix ordre dispositiu dels compiladors, si bé ara de forma radical perquè també s’estén als volums segon i tercer. Aquest últim, de nova factura, inclou algunes disposicions contràries supèrflues i corregides, a manca d’una disposició derogatòria de caràcter general.

Avui, la Generalitat constitucional i estatutària, d’acord amb la seva tradició històrica i a través de la Conselleria de Justícia, torna a posar a disposició dels juristes, dels historiadors i del públic en general el llibre de les “Constitutions y Altres Drets de Cathalunya”, mitjançant la reedició facsímil de la quarta compilació de 1704, és a dir i

42 Vegu 5ª CYADC, 1, pp. 2-3.

43 Vide apèndix documental n. 3.

com ja hem dit abans, de la reimpressió augmentada i corregida de la nova compilació del 1588-1589.

En conclusió, estimo que el significat jurídic originari d'aquest llibre facsímil, escrit majoritàriament en llengua vulgar catalana, és presentar recollit el dret general català d'obligada aplicació per a les audiències i les cúries judicials de Catalunya.

Aquesta aplicació és obligatòria perquè, com es diu en la llei promulgadora de 1702, s'exigeix “çots las penas estatuhidas en las Constituciones de la observaça”, és a dir, sota unes penes derivades d'uns procediments de contrafacció, ara perfeccionats amb la previsió d'un tribunal especial, en els quals i en el qual la Generalitat i els estaments tenen una intervenció necessària, per garantir l'aplicació efectiva del dret català⁴⁴.

La compilació de 1704 és també, per això, el testimoni de la vigència en el nostre país d'aquell principi del juscentrisme polític segons el qual el rei, a Catalunya, no està per sobre de la llei general constituïda per les corts o, dient-ho amb les mateixes paraules d'un capítol aprovat en la cort de Barcelona del 1702: “...en Cathalunya en las Causas Criminales, encara que sian de lesa magestat *in primo capite*, se judica *per directum*...”⁴⁵.

En definitiva, el dret obliga al monarca, el qual, a Catalunya, no pot crear-lo lliurement per tal com la “*plenitudo potestatis*” que el dret comú li atribueix queda limitada en l'àmbit normatiu pels mecanismes constitucionals catalans de producció normativa basats en el pactisme o en la intervenció necessària del consentiment dels estaments per a la creació del dret general català, el qual també té un valor prioritari pel que fa al dret comú.

La compilació de 1704 que recull aquest dret paccionat de corts es constitueix com un símbol de la pervivència del pactisme jurídic, és a dir, de l'equilibri dinàmic mantingut entre la institució monàrquica i la de les Corts en el procés històric de configuració constitucional de les funcions de direcció i de representació de la comunitat política de Catalunya.

44 Sobre el tribunal de contrafaccions vegeu: Victor FERRO POMA, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, 1987, pp.418-427.

45 5ª CYADC, I, 10, I, 11, p. 470.

Tanmateix, l'establiment, la conservació, la modificació, la correcció, el desenvolupament, la derogació i l'abrogació del dret general català continuava corresponent el 1704 a les corts catalanes, que havien aprofitat la conjuntura favorable de la Cort de Barcelona de 1702 per millorar i perfeccionar el mecanisme constitucional propi de Catalunya i alhora per modernitzar i reformar el seu ordenament jurídic amb innovadores disposicions que donaven resposta a les noves exigències del benestar i de la utilitat pública, matèries, aquestes últimes, les quals les corts eren competents per considerar i per definir⁴⁶.

Recordem en aquest sentit, seguint a Jaume Bartrolí, que la Cort de Barcelona del 1702 va tenir una visió clara del futur al preparar les "bases d'un creixement econòmic amb tota una llarga sèrie de mesures"⁴⁷. Les disposicions aprovades sobre el port franc, sobre el comerç amb les Índies, i sobre la companyia náutica i mercantil en són un exemple, malgrat no poguéssin desplegar tota la seva virtual eficàcia.

La compilació del 1704, al recollir tota aquesta normativa, és un testimoni d'aquesta voluntat modernitzadora de la Catalunya de principis del segle XVIII en vigílies d'una desfeta militar que comportarà la pèrdua total de la seva autonomia política per més de dos-cents anys.

Altrament, al recollir la disposició de la cort de Barcelona del 1599 que establia l'ordre de prelació de fonts del dret aplicable, es configura com el testimoni de la voluntat de continuar afirmant que l'ordenament jurídic català només troba el seu ple significat dins de la cultura jurídica del "ius commune", es a dir, dins de la cultura jurídica europea construïda fatigosament per mitjà del pensament i de l'obra dels juristes teòrics i pràctics; els quals, a Catalunya, amb les seves obres doctrinals o amb la seva activitat com a lletrats, notaris, jutges o oficials van contribuir a determinar l'assimilació efectiva d'aquells principis jurídics comuns i d'aquelles solucions concretes comuns que

46 Aquestes competències eren posseïdes des de molt antic per tal com derivaven de normes fonamentals per a la configuració del pactisme jurídic. Sobre això vegeu 5 * CYADC, I, 14, I, p. 37 (Pere segon a la cort de Barcelona de 1283): "Una vegada lo Any, en aquell temps que mills no sera vist expedient, nos, e los successors nostres celebrem dins Catalunya General Cort als Cathalans, en la qual ab nostres Prelats, Religiosos, Barons, Cavallers, Ciutadans, e Homens de Vilas tractem del bon Stament, e reformatio de la terra: la qual Cort fer, ne celebrar no siam tenguts, si per alguna justa raho serem cmpatxats."

47 Jaume BARTROLÍ I ORPÍ, "La cort de 1701-1702: un camí truncat", dins *Recerques*, 9, 1979, p. 74.

calien a Catalunya, com expressió de l'interès públic i general de la terra⁴⁸.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1413, agost, 25, 30 i 31

Carta del poder i de l'elecció dels primers diputats triennals del general de Catalunya atorgada per la cort general de Barcelona del 1413, (fragment).

ACA, Pergamins, 461.

a) Tomàs de MONTAGUT ESTRAGUÉS, *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya. Des dels seus orígens fins a la reforma de 1413*, apèndix documental n. 7, Barcelona, 1996.

En nom de Deu, sia a tots cosa manifesta: Que la cort general del principat de Cathalunya la qual lo molt alt e excellent princep e senyor, lo senyor en Fferrando per la gracia de Deu Rey Darago, de Sicilia, de Valencia, de Mallorques, de Sardenya, de Corcega, e comte de Barchelona, duch de Athenes e de Neopatria e encara comte de Rossello e de Serdanya, ha celebrada e continuada als cathalans en la ciutat de Barchelona, tant com lo dit senyor es stat present en la dita ciutat, e ara lo molt illustre e magnifich senyor don Alfonso primogenit seu, havent del dit senyor special //línia n.3// poder per acte de cort, continua e celebra en la casa del refractor del monestir dels frares preycadors de la dita ciutat; attenent quel offici dela deputacio del general del dit principat vaga de present per remocio quela dita cort, segons que altres vegades en temps passat ha acostumat, ha feta dels immediats olim deputats del dit general, e de les persones qui per lo parlament darrer del dit principat a certs actes los eren estades adjunctes, e de tots los jutges, advocats e huydors de comptes del dit offici de deputacio, per tal que per longa vacacio del dit offici lo dit general no pusqua sos-

48 Sobre el significat d'aquesta recepció del "ius commune" vegeu: Tomàs de MONTAGUT ESTRAGUÉS, "La Recepción del derecho feudal común en Cataluña I (1211-1330). (La alienación del feudo sin el consentimiento del Señor)", dins *Glossae. Revista de Historia del Derecho Europeo*, 4, 1992, p. 15.

tenir o incorrer dans, inconvenients o perills; ala indempnitat e bon statement del dit general volent, axi com se pertany, provehir; ordone e proveeix, sots e per la forma seguent:

(14) Item, attenant la dita cort que es concorda que los usatges de Barchelona, e les constitucions generals del principat de Cathalunya e capitols de cort se deuen reduhir en pla collocant aquells e aquelles axi de lati com de romanç sots deguts titols, e entendre e practicar segons se contendra en certa constitucio sobre aço faedora, vol, per ço, e ordone la dita cort que los dits diputats, encontinent con la dita obra sera esplanada, arreglada e corregida, axi les de lati com de romans per aquells a qui sera comanant, los facen metre en forma en belle pergamine e ab bones cabletres, e les posen en la casa de la diputacio ensemps ab tots capitols de cort e privilegis comuns faents per lo dit principat e segons son stats obtenguts. E que per lurs titols e canalars sien collocats per comuna utilitat dela cosa publica. E que de tot facen fer dos bells libres un de lati daltre de romanç, de bella e bona forma, los quals per informacio e avisament dels lechs e altres persones pobres qui aquells volran legir o copiar estiguen fermats e clavats ab cadena en una casa comuna dela dita deputacio, segons que en la dita constitucio es contengut. E si sera cars que lo senyor rey, per inadvertencia o en altra manera, o son primogenit o altres quals sevol oficials lurs, per via de manaments o provisions o altres scriptures o procehiments faran alguna cosa o enantament contra, en derogacio o periudici dela serie e tenor deles sobredites leys, privilegis o capitols de cort, que sien pero generals e comuns a tots los braços, que los dits diputats, axi los generals com locals, si vist los sera quello fet sia de tanta arduitat que ells personalment hi sien necessaris en tal cars, si haien a oposar per via de rahonaments, requestes, supplicacions, protestes e appellacions e aquelles proseguir de fer proseguir, tro a deguda conclusio. E en tal manera, queles dites leys dela terra e capitols de cort e privilegis comuns, migantçant la instancia e diligencia dels dits diputats sien mantenguts o servats e defesos. E si los dits diputats seran ocupats daltres afers per los quals ells noy posquessen entervenir personalment, o lo fet fos de tal pes que lur presencia noy fos necessaria, en los dits casos e semblants e cascu dells los dits diputats, als dits afers, haien afer e constituhir un sindich o procurador que en loch lur proseguesca los dits afers, segons dessus es dit, la part pero dequi sera interes administrat totes despeses en totes coses, exceptat queles persones

dels diputats, per aquesta o altra raho, no pusque res reebre segons des-sus es dit.

2

1413, Agost, 21. Setge de la ciutat de Balaguer.

ACA, Reg. 2381, f.27 v°- 28⁴⁹.

Instruccions que dona Ferran I, des del setge de Balagué, al seu primogènit que presideix la cort de Barcelona per tal de fixar la posició reial pel que fa a l'elaboració de la normativa que regularà: (i) el procés compilatori, (ii) la situació de les dones públiques, (iii) l'abreuiament de plets i (iv) el fet dels esclaus. El monarca demostra desconèixer el tenor del projecte de normativa concordat a la cort sobre la constitució orgànica i el funcionament de la generalitat.

Lo Rey pro curia.

Molt car e molt amat amat (sic) primogenit. Vostra letra havem rehebuda ensemps ab la constitucio del arromançar los usatges e constitucions, e la constitucio delas fembras publicas dels hostals, e las constitucions del abreuiament dels plets, e lo fet e dret dels esclaus. E havemho regonegut en nostre consell e par nos quen la constitucio del arromançar dels usatges e constitucions haie algunes coses necessaries a esmenar; primerament, comanar a tres persones que corregesquen los usatges en que sien gran part de nostres regalies de Cathalunya, en qualssevilla manera se entena la correccio, nons par se deia fer, sinó quela tal correccio procehis de nostra certa sciencia ab assentiment dela cort; nins par los dits usatges e constitucions corregits, que fossen haguts per originals, deien esser meses en la casa dela diputacio car la diputacio no es perpetua, que resoluble es quitant se lo general. E per conseguent, en casa que no ha perpetuitat, nos deuen esser recondits los originals dels usatges e constitucions, que de si han perpetuitat⁵⁰ e mes es demant de tota hora, car puy que les leys proceexen principalment del poder e actoritat del princep, encara quey entervenga assentiment de la cort, raho dicta en ubert quels originals de aquellas deuen

⁴⁹ Agraixo al Dr. Josep Mª Font i Rius haver-me facilitat una fotocòpia d'aquest document, així com una primera transcripció manuscrita del seu contingut.

⁵⁰ Tatxat: nos deuen.

esser en poder del princep de on *dic in eam* e en son archiu en lo qual son conservades totes altres scriptures fahents per dret real e dala terra e fora fort impertinent cosa quels originals dels usages e constitucions fossen fora del Archiu real e que en dubte se haghes a recorrer a altra archiu e no al real. E sis dehie quela casa dela deputacio sera hauda en loch de Archiu real haurias a expressar la dita casa fos enguarda nostra e no de altre e encara la hora no vehem quela casa dela deputacio fos propia per a archiu car pus prop es nostre palau reial. E be podeu pensar vos e los de vostre consell quants inconvenients se porien subseguir si los dits originals se havian a recondir en altra archiu sinó en lo nostre e sots nostre custodia, per quens par que la comissio fahedora als nostres juristes sie per ordenar la correccio dels dits usatges e constitucions e referir la anos e a alguns per la cort deputadors per tal que nos de consentiment de aquells diputadors vista e examinada la dita correccio si sera ben feta la puscam aprovar. E si cas es quela cort molt strebanc en ques fes la dita comissio plau nos puyes que sia a nos reservada la nominacio de les persones, ab consentiment de alguns per la cort deputadors.

La constitucio de les fembres publiques nos par esser bona.

Les constitucions tocants abreuïament dels plets dubtam que no donen occasio amaior dilacio, pero puyes que elles sen acorden plauan nos ques facen, exceptades aquelles coses que detrahen nostre preheminença e ni trobam una molt clara tocant nostra preheminença e gran dan de la cosa publica, car vehem en les dites constitucions que negu no poria prosseguir appellacions de interlocutoria alcuna denant nos, e seria en facultat de mal ordinari que, per fas vel ne fas, les⁵¹ *sentencies*⁵² sues //fol.28// interlocutories passassen en cosa iutiada e per consequent sen seguria gran dan als qui serien lesos per interlocutorias⁵³ maiorment preiudicials. E jacssia Barchalona haia aço per privilegi particular pero speriencia ha mostrat que sen ha alcunes vegades abusat e es presuncio que sen abusaria en altres ciutats e viles. E en aço e altres coses semblants devets ben advertir vos e los de vostre consel.

A la ordinacio dels sclaus vos responem que en si par bona pero no crehem que la cort puxa tal cosa per si ordenar mas nos e vos en

51 Tatxat: scu ...

52 Sobrescrit.

53 Tatxat:.....a. denant nos e serie en facultat

loch nostre ho devem ordenar ab consentiment dela cort. Empero aço remetem a vos que ho façau ben veure als de vostre consell. E que sen sseguesca ço que de iusticia ne trobareu fahedor.

La pracmatica que demanau sobre lo fet dela audiencia ja la vos havem tramesa e encara, per no trigar, en sa propia figura.

Les letres que demanets sobre lo fet dels (50.000) florins vos havem tremeses, congoxats los tant com pussible sia que de aquells haïam recepta.

Axi matex vos havem scrit ab en Johan de Tudela que façats ab los dela cort que la dita cort se prorrogue per tot lo mes de setembre o per aquell temps que mes poreu.

De ço quens feu saber quelo fet de la deputacio es concordat havem plaher, mes volriem haver sabut com, ne en quina manera.

E haïaus molt car e molt amat primogenit lo sant sperit en sa custodia e guarda.

Dada en lo setge dela ciutat de Balaguer sots nostre segell maior a XXI die dagost del any MCCCC tretze Rex Ferdinandus.

Dominus rex mandavi mihi Paulo Nicholai.

Probata.

3

1587, novembre, 10. Barcelona.

Revers de la portada principal de *“Constitutions y Altres Drets de Cathalunya compilats en virtut del cap. de cort XXIII de les corts per la S.C. y reyal Maïestat del Rey don Philip nostre senyor celebradas en la vila de Motso any MDLXXX. Volum primer”*, Barcelona, 1588.

Dimars a X de noembre MDLXXXVII.

Los Senyors Deputats del General de Cathalunya, ab interventio dels oidors de comptes, per quant al carrec, y offici dels senyors Deputats pertany, fer estampar les constitutions generals, capitols, y actes de cort, y altres leys de Cathalunya com fins aci ses fet en totes les estampes delles, ys deu fer en la estampa faedora de la copilatio que de totes ellas se fa per executio del capitol de Cort XXIII de les ultimes corts, acerca le la qual estampa esta molt previst, previngut, e instruit lo magnific micer Ioan Cella, y de Taffurer donzell, doctor en drets en Gerona domiciliat, qui es un dels sis compiladors elegits per

lo Rey nostre Senyor, y per la ultima Cort, y continuament te la ma en la dita compilatio. Perço, y per moltes iustes causes lanimo de ses Senyories movents deliberen, que sei donat, axi com de y ab la present donen al dit micer Cella lo carrec de estampar ab deguda correctio, compliment, y perfectio, y a despeses propies del dit micer Cella, y no del General, la compilatio que en virtut de dit capitol de Cort de nou se fa de les dites constitutions, capitols, y actes de cort, y altres leys de Cathalunya, u de vendre aquelles a util, y profit seu, y dels seus successors: de la qual compilatio resultaran tres volums segons lorde dels compiladors, per preu de tots los quals volums dit micer Cella ni los seus no pugan demanar, ni haver mes de sis liures Barceloneses, al qual preu de sis liures los senyors Deputats de y ab la present tatxan los dits tres volums, tenint en aço consideratio, y respecte a la tatxa de les constitutions de les corts passades estampades ab volum particular de quiscuna cort, y no per orde de compilatio. E no resmenys, per quant no seria rao que durant la obra, y venda de dita estampa se fes per altri, lo que seria contra la voluntat, e intent dels senyors Deputats, y Oidors y en preiudici del General, y de dit micer Cella, y contra la bona fe ab la qual empendra aquesta obra, deliberen tambe, que nigu de qualsevol grau, stat, oconditio sie gose, ni presumesca en Cathalunya, ni en altra qualsevol part estampar, o fer estampar la dita nova compilatio, ni en Cathalunya, Rossello, y Cerdanya vendre altra estampa de la que dit micer Cella haura fet, o fet fer, fins que sien passats deu anys complits comptadors del dia que la estampa de dit Cella sera feta en avant, sots pena al qui contrafara de confiscatio de sa estampa, y de sinccentes liures Barceloneses per cada un, y cada vegada ques fara lo contrari, de les quals penes de confiscatio de estampa, y sinccentes liures sien fetes tres iguals parts, la una de les quals sei del accusador si ni haura, y sinó sie del General, y la segona sie de dit micer Cella, y dels seus, y la tercera sie del General, manant per dits effectes esser al dit micer Cella expedides letres de gratia, provisio, o altres a ell convenientes segons seran en Registre.

Lo Abbat de Poblet Don Ioan Dança Hieronim Çaconomina.

Lo Canonge Fivaller Valenti de Vilanova Grau.

Ludovicus Rufet scriva major Generalis Cathaloniae.